

Tarjányi Eszter

Madách, évről évre

A Madách Irodalmi Társaság bemutatkozása és az első két Madách-szimpozium eseményei

Az írók úgy hiszik, hogy mindenki ismeri azt, amit leírtak, tettek, sőt gondoltak, legalább annyira mint ők, de talán még jobban. Alátámasztva ezt a tényt a századforduló neves költőjéről, A Hét alapítójáról, Kiss Józsefről maradt fenn egy anekdota. Kiss József vonaton utazott, amikor a fülkéjébe három katonatiszt lépett be, akik nem törődve vele, elkezdtek fesztelenül beszélgetni. A költőt bosszantotta a semmibevevés, amit annak tulajdonított, hogy nem ismerték fel. Elgondolta, milyen hatásos jelenet lenne, ha leleplezné magát. Hogy elcsodálkoznának és örülnének. Ezért így szólt:

– Az urak, ugye nem tudják, kivel utaznak?

A tiszték meglepve néztek rá, aztán tanácstalanul egymásra. Egyikük vállat vont, a másikuk azt kérdezte:

– Nem értem, mit nem tudunk?

– Hogy ki vagyok.

– Vagy úgy? ...Hát kihez van szerencsénk?

– Hja azt ki kell találni! – mondta az öregúr nevetve. De majd segíték. Kis hatáskeltő szünetet tartott, aztán elkezdte legjobbnak tartott költeményeinek a címét sorolni.

– *Simon Judit* – és várakozóan nézett a tisztekre, de azok csak rázták a fejüket, jelezve, hogy nem ismernek ilyen nevű hölgyet.

– *Roboz Ágnes* – folytatta a költő. A tiszték el sem tudták képzelni ki lehet ez a kis öreg, aki ismeretlen nőket emleget.

Kiss József kezdte a türelmét veszteni és kivágta a harmadik címet is:

– *Ágnes kisasszony*. – Úgy vélte erre már lehetetlen ki nem találni, hogy kicsoda. És csakugyan! Az egyik tiszt a homlokára csapott, érezve, hogy világosság gyúlt ott és diadallal kiáltotta:

– Tudom már! Persze, hogy tudom! Maga a szolnoki kuplerájos.

Nem szeretnék ebbe a hibába esni, ezért inkább ismeretlenként, röviden ismertetném a két szimpózium eseményeit.

1993-ban Szügyön rendeztük az első Madách Szimpóziumot. Többes szám első személyt használtam, de valójában *Andor Csaba* érdeme az egész, hiszen a Madách Irodalmi Társaság csak 1994 októberében, a második szimpózium nyitányaként alakult meg. Az első szimpózium színvonalát mutatja, hogy már előtte két tanulmány megjelent. *Horváth Károlyé* az Itkban, *Zólyomi Józsefé* a Palócföldben, a szimpózium után pedig az előadások közül három rövidesen napvilágot látott a Palócföldben. *Benes Istvánnéé*, *Kozma Dezsőé* és az enyém.

Ez az első találkozó számos tanulsággal szolgált, mind a szervezést, mind Madáchot illetően. Főleg azzal, hogy nem szabad ilyen későn, 6 órakor kezdeni az előadásokat... Madách vonatkozásában azonban a szimpózium mindenképpen gazdagította tudásunkat. A grafológus *Benes Istvánné* előadása felfedezéserejű volt és bizonyította, hogy milyen érdekes lehet más területekkel foglalkozó tudósok bevonása a Madách-kutatásba. Hasonló élménnyel gazdagított *Fehér József András* felszólalása, aki jungiánus pszichológus szerepében vizsgálta a Tragédiát. *Kozma Dezső* előadása – az erdélyi Madách értelmezésekről – pedig Madách Imre életművének befogadástörténeti adalékaival járulhat hozzá egy átfogó és később megírandó Madách befogadástörténetnek, kultusztörténetnek. *Kozma Dezső* tanulmánya a második szimpóziumon előadottal egyetemben egy, Madách erdélyi utóéletét feltáró monográfia körvonalait sejteti. *Bene Kálmán*, *Georg Büchner Danton halála* és a *Tragédia* párizsi színét hasonlította össze. Annak ellenére, hogy minden valószínűség szerint Madách nem ismerte Büchner drámáját, a szemléletbeli egybeesések és különbségek tanulságosak lehetnek. Hasonló érdekességekkel szolgált *Horváth Károly* dolgozata, amelynek az első szimpóziumot kellett volna megnyitni. Sajnos *Horváth Károly* betegsége miatt nem tudott eljönni, így dolgozatának részletes megbeszélése is elmaradt. Ebben a tanulmányában *Horváth Károly* nagy műveltségét és nyelvtudását megcsillantva a teremtéstörténet világirodalmi előzményeit mutatta be, amelyek között van olyan, amelyet Madách ismert, és van, amelyet valószínűleg nem ismert. Akkora jelentőségű alkotók esetében, mint Madách Imre, ezek – az egyértelműen nem a háttértörténet szempontjából vizsgált – megegyezések és különbségek is hozzájárulhatnak a műhöz és szerzőjéhez szorosabban és lazábban kötődő ismereteinkhez.

Az életrajz egyes eseményeiről tájékoztatott *Zólyomi József* előadása, aki a Madách birtokon bujdosó *Rákóczy János*ról írt. A korábban ismeretlen dokumentumokat használó előadó pontosította e fontos életrajzi eseményről eddig tudottakat. Az életrajz szempontjából volt érdekes *Györffy Miklós* beszéde is, aki összefoglalta és értelmezte Madách Imre házasságának 1845 és 1852 közé eső eseményeit. *Balassa Zoltán* két előadást is tartott. Az egyikben az alsósztrégovai Madách Múzeum keletkezésének körülményeiről számolt be, amelyeket az előadó azért ismerhetett alaposan, mert édesapja, *Balassa Géza* volt az, aki ezt az alapítást kezdeményezte. Másik előadása a japán *Imaoka Dzsuiicsiro* – a *Tragédia* japán fordítójának – életrajzát mutatta be. A szimpózium záróelőadását *Zsiga László* és *Andor Csaba* tartotta a Madách-fordítások multimédia lemezen történő kiadásának egyenlőre még csak utópisztikus álmáról.

A második szimpóziumot már óvatosabban szerveztük. Délelőtt is voltak előadások Szügyön, majd délután a Fráter Erzsébet Leánykollégiumban folytattuk. A második szimpózium elején Andor Csaba az 1994 nyarán elhunyt Radó György hagyatékában maradt Madách-családfát mutatta be, amelyben Radó György Madách Imre felmenőit egészen Ádámgig vezette vissza.

A Madách-kultusz eleven hajtása, vagy csak az életrajzot kutató tudós nem tudta meghúzni vizsgálódásának határát? Akarta-e vajon publikálni Radó György táblázatokkal kiegészített terjedelmes dolgozatát vagy sem? – Kicsit meg voltunk akadva a családfa értelmezésével, Radó György ugyanis komoly tudós volt, de a tudományosság szempontjából kissé kényes lenne ezt a leszármazást tényként elfogadnunk, még hogy ha *hisszük* is, hogy mindnyájan Ádámtól származunk. Kételyeinket az oldotta fel, hogy újra kezembe került serdülőkorom kedves olvasmánya, *Ráth-Végh István* legismertebb könyve, *Az emberi butaság*, amelynek *Címkórság* alfejezetében Radó Györgyre kísértetiesen emlékeztető családfákat mutatott be Ráth-Végh István, akinek véleményét erről könyvének címe egyértelműen jelzi. *Az emberi butaság* történetének írásakor pedig Radó György segített Ráth-Végh Istvánnak, ahogy a könyv előlapján világosan olvasható: a fordításokban működött közre. Jól ismerte hát a délibábos családfák előzményeit és kidolgozásukat sürgető emberi gyengeségeket. Ezek után Radó György által felrajzolt családfát posztmodern gégként értelmezem, olyan rájátszást a Madách-kultuszra, amelyben Radó György szépírói alkata villan elő...

Mind ezt azért tartottam fontosnak kiemelni, mert olyan kényes kérdést érint, mint a szimpóziumok tudományosságát. Nem lehet célunk ugyanis kizárólagosan megszabni a vizsgálódások irányát, de azért egzaktságra törekszünk. Most, amikor az objektív tudományosság kritériuma egyre inkább fellazul, amikor a befogadói szubjektivitás egyre nagyobb szerepet kap, még nehezebb elhatárolni a tudományos megközelítést a szépíróitól. Tervezzük tehát a Madách-kutatás kiterjesztését. Eddig "hozott anyagból" dolgoztunk, de a következőkben – ha már nagyobb ismertséget szereztünk – szeretnénk szelektálni is, egyes témára érzékenynek vélt előadókat felkérni és a dolgozatokat már az előadás előtt megtekinteni. Szeretnénk, ha Madách művei az újabb irodalomtudomány módszerei szerint is megmértődhethetnének és így olyan momentumok is előkerülnének, amelyeket a hagyományos módszerekkel nem lehetett feltárni. Szeretnénk – a már ismert Madách-kutatók bevonásán túl – a fiatalabb nemzedéknek is előadási és remélhetően publikálási lehetőséget teremteni, mivel egyes gondolatok és talán még eretneknek tartott kísérletek megvitatásának is egyedüli fóruma lehetnénk. Fontos lenne, hogy olyan tények és gondolatok, olvasatok is előkerüljenek, amelyeket korábban nem lehetett, vagy nem volt tanácsos vizsgálni. "Csak" annyi kívánnivalónk lenne, hogy a dolgozatnak a belső – hangsúlyozom, hogy a belső – logikája hibátlanul működjön, és hogy az értelmezés *benne legyen* a műben és persze, hogy ellenőrizhető tényekre épüljön.

Rövid kitérő után visszatérve a második szimpózium történetére: Nagy Ervinné előadása Madách Imre nevelőiről, az előadó kedves témáját folytatta és a nevelők közül leginkább a rajztanár személyét mutatta be, amikor Madách Imre rajzainak háttértörténetét vázolta fel. Györffy Miklós szintén hajdani kutatásait elevenítette fel, gondolta át, amikor Madách no-

velláinak margójára írt jegyzeteket vizsgálta meg. Benes Istvánné és Andor Csaba egy irodalomtörténeti szenzációt, Madách Imrének egy eddig kiadatlan versét vizsgálta meg közösen, a grafológus segítséget nyújtva az értelmezéshez és az olvasathoz. A többi dolgozat befogadástörténeti érdekességű volt. *Krizsán László* az 1945 után kialakuló Madách-képet mutatta be. *Kozma Dezső* néhány erdélyi tragédiaelőadást értelmezett. *Madácsy Piroska* Aurélien Sauvageot és tanítványainak Madáchesal kapcsolatos gondolatait elemezte. *Bene Kálmán* a korábban *Vajda János*nak tulajdonított Tragédia-kritikáról bizonyította be Vajda János valós szerzőségét; *Csáky Károly* pedig a szlovákiai Madách-kultusz történetéből adott ízelítőt.

Egyelőre itt tartunk.*

**(A második szimpózium alkalmával alakult meg a Madách Irodalmi Társaság, amely a harmadik ilyen találkozót szervezi és készül megjelentetni az ott elhangzottakat. A harmadik szimpóziumot 1995. október 6-án fogjuk tartani és a programban már kiemelt téma is szerepel: Madách a tankönyvek tükrében. Korábbi hagyományainkhoz híven persze nem csak oktatási, pedagógiai témáink lesznek. Várjuk a további előadók, a közönség és a részletesebb tájékoztatót kívánók jelentkezését a Madách Irodalmi Társaság elnökének, Andor Csabának a címén: 1072. Budapest, Rákóczi út 14.)*